

INKLUZIVNO OBRAZOVANJE

Daniela Tamaš¹

Katedra za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,
Medicinski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu,
Srbija

Vesela Milankov

Katedra za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,
Medicinski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu,
Srbija

Teodora Malivuk

Katedra za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju,
Medicinski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu,
Srbija

Primljen: 7.8.2025..

Prihvaćen: 1.10.2025.

UDC: 316.647:[371.213:616.896

DOI: 10.19090/ps.2026.1.128-147

Originalni naučni rad

**ZNANJE I STIGMA O POREMEĆAJU IZ SPEKTRA AUTIZMA KOD PROFESIONALACA
U OBRAZOVNOM SISTEMU**

Apstrakt

S obzirom na sve veću zastupljenost učenika sa poremećajima iz spektra autizma u redovnim školama, razumevanje znanja o specifičnostima ovog stanja i adekvatnim pristupima u radu sa ovom populacijom, kao i prisutnosti stigmatizacije među nastavnicima postaje ključno za uspešnost njihove inkluzije. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati znanje o poremećaju iz spektra autizma i stigmatu prema ovom poremećaju kod nastavnika u obrazovnom sistemu, kao i međusobnu povezanost ovih varijabli. Istraživanje je obuhvatilo 155 učesnika istraživanja/nastavnika razredne i predmetne nastave u osnovnim školama, koji su popunjavali opšti upitnik i Upitnik za stigmatu i znanje o autizmu (ASK-Q). Rezultati su pokazali da većina učesnika istraživanja ima adekvatno ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma (96,13%) i nizak nivo stigmatizacije. Nastavnici koji poznaju osobu sa poremećajem iz spektra autizma ili imaju iskustvo rada sa ovom populacijom pokazali su statistički značajno bolje rezultate u znanju i manje stigmatizujuće stavove. Nisu utvrđene značajne razlike u znanju u zavisnosti od dužine radnog staža ili tipa nastave (razredna/predmetna). Analizom je ustanovljena pozitivna korelacija između nivoa znanja i smanjene stigme. Rezultati ukazuju na potrebu za kontinuiranom edukacijom nastavnika o dijagnozi i karakteristikama osoba sa poremećajem iz spektra autizma, kao i na važnost podrške u stvaranju inkluzivnih obrazovnih uslova koji odgovaraju individualnim potrebama učenika sa poremećajem iz spektra autizma.

¹daniela.tamas@mf.uns.ac.rs

Ključne reči: poremećaj iz spektra autizma, znanje o autizmu, društvena stigma, stavovi, nastavnici, inkluzivno obrazovanje

Uvod

Poremećaj iz spektra autizma je sveobuhvatni neurorazvojni poremećaj, koji je multifaktorski uzrokovan, sa složenom osnovom interakcije genetskih i sredinskih faktora i pripada poremećajima rane dečje dobi (Hodges, Fealko & Soares, 2020; Lord, et al., 2018). Pogađa sve psihičke funkcije i karakteriše se specifičnim odstupanjima u vidu širokog spektra simptoma u tri područja razvoja: društvene interakcije; verbalna i neverbalna komunikacija; sklonost ka oskudnim, jednoličnim i ponavljajućim i stereotipnim obrascima ponašanja, aktivnostima i interesovanjima. Pored navedenog, premećaj iz spektra autizma obuhvata različite aspekte socijalnog i kognitivnog razvoja i dovodi do ozbiljnih poteškoća u ponašanju, socijalizaciji, procesiranju emocionalnih signala i senzornoj obradi informacija (Petković Bujas, 2000). Prema Dijagnostičkom i statističkom priručniku za mentalne poremećaje Američke psihijatrijske asocijacije (*The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition – DSM-5*), postoje dva osnovna dijagnostička kriterijuma za poremećaj iz spektra autizma, to su trajna oštećenja recipročne socijalne komunikacije i socijalne interakcije, dok drugi kriterijum podrazumeva restriktivne, repetitivne obrasce ponašanja, interesovanja ili aktivnosti. Ovi simptomi su prisutni od najranijeg detinjstva i ograničavaju ili značajno oštećuju svakodnevno funkcionisanje. Klinička slika može biti veoma varijabilna prema intenzitetu izraženosti simptoma, tako da se prema DSM-5, u odnosu na intenzitet teškoća, odnosno potrebe za podrškom težina poremećaja kategoriše kao prvi, drugi ili treći stepen (DSM-5, 2013).

Deca sa poremećajem iz spektra autizma mogu takođe pokazivati komorbidne probleme kao što su poremećaji spavanja, poremećaji u ishrani, anksiozne poremećaje, hiperaktivnost, teškoće sa pažnjom, deficite izvršnih funkcija, kao i povišenu emocionalnu osetljivost (Kapadokija, Vajs & Pepler, 2012; Vilijams & Roberts, 2018). Specifični simptomi i karakteristike premećaja iz spektra autizma udruženi sa komorbiditetima mogu učiniti okruženje za učenje veoma izazovnim za učenike sa poremećajem iz spektra autizma. S druge strane, okruženje može biti neprilagođeno ili barijerno za ovu populaciju. To rezultira time da nastavnici često imaju poteškoća da podrže njihove potrebeza dodatnom podrškom i obezbede odgovarajuće pristupe koji bi doprineli unapređenju razvoja njihovih akademskih veština i uspešnijoj inkluziji (Roberts, 2015).

Inkluzija učenika sa poremećajem iz spektra autizma

Inkluzija se definiše kao skup strategije koje nisu vezane samo za obrazovanje, već se odnosi na uključivanje u aktivnosti u široj društvenoj zajednici (Juvonen, et al., 2019). Prema definiciji UNESCO-

a iz 2005. godine inkluzija podrazumeva pravo svakog deteta da bez obzira na njegovo fizičko, intelektualno, emocionalno, socijalno, jezičko ili drugo stanje, bude uključeno u obrazovni sistem, odnosno u redovne škole i razrede. Ovakav obrazovni koncept uključivanja sve dece u redovne škole, poznat je kao inkluzivno obrazovanje (Savolainen, 2009). Inkluzivno obrazovanje odgovara na potrebe učenika i konstantno radi na poboljšanju učešća i smanjenju isključenosti dece sa smetnjama u razvoju iz svih aspekata školovanja, i to na način da se nijedan učenik ne oseća drugačijim od drugog i koji osigurava rezultate (Booth & Ainscow, 2000).

Osnovni cilj inkluzivnog obrazovanja odnosi se na smanjenje diskriminacije i pružanje istih mogućnosti za sve učenike, kako bi razvijali svoje socijalne i intelektualne kapacitete. U inkluzivnom obrazovanju učenicima sa smetnjama u razvoju omogućeno je da uče zajedno sa učenicima tipičnog razvoja, uz adekvatnu podršku (Donohue & Bornman, 2015).

Obrazovnu inkluziju karakteriše osećaj pripadanja, pri čemu se podrazumeva da su sva deca aktivno uključena u vaspitno-obrazovne aktivnosti škole (Vican i Karamatić Brčić, 2013). Inkluzivnost škole podrazumeva individualizovan nastavni proces, usmeren na dete, diferencijaciju nastave i učenja, mogućnost praćenja promenljivih prioriteta i potreba deteta, jasne ciljeve i praćenje ishoda procesa učenja, uz metodičku fleksibilnost nastavnih planova i programa što zahteva kontinuirane promene u organizacionoj strukturi, nastavnom procesu i metodičkom pristupu (Mendoza, & Heymann, 2024). Ipak, mnoga istraživanja pokazuju da učenici sa poremećajem iz spektra autizma ne dobijaju podršku koja im je potrebna i često ne uspevaju da uspešno učestvuju i postižu uspehe u školi (MacNeil, Lopes & Minnes, 2009; Scitutto et al., 2012; van Steensel, Bögels & Perrin, 2011).

Nastavnici često izveštavaju da se osećaju nepripremljeno za rad sa učenicima sa poremećajem iz spektra autizma i ispunjavanje njihovih potreba, kao i da nemaju dovoljno znanja da kreiraju i primenjuju programe koji podržavaju ove učenike, zbog čega osećaju stres i anksioznost. Takođe, potvrđeno je da nastavnici nemaju adekvatno znanje o faktorima okruženja koji utiču na učenike sa poremećajem iz spektra autizma u školi, kao što su na primer buka, gužva, ograničene mogućnosti za pokretljivost, preveliki zahtevi nastavnog plana i programa, promene u rutini, kao i kako ovi faktori mogu pogoršati nivo stresa i anksioznosti. Ocenjeno je da empatični, fleksibilni, strpljivi i podržavajući nastavnici za učenike sa poremećajem iz spektra autizma predstavljaju najkorisniju podršku u školi i doprinose njihovoj uspešnoj inkluziji (Roberts & Simpson, 2016).

Stigma i znanje

Istorijski posmatrano, stigma je imala negativnu konotaciju. Odnosila se na znak obeležen na koži urezivanjem, kako bi se označile lualice ili robovi (Milačić-Vidojević i Glumbić 2010). Danas, pojam stigme označava određenu karakteristiku koja se, usled pogrešnih stavova i predrasuda,

doživljava kao nedostatak ili mana (Berjot & Gillet, 2011). To može da se odnosi na bilo koju karakteristiku zbog koje je osoba neprihvatljivo različita od drugih osoba iz okruženja (Corrigan, Rafacz & Rüsç 2011).

U osnovi stigme nalaze se različiti stereotipi na kojima nastaju predrasude, koje oblikuju određene obrasce ponašanja prema osobama čije se karakteristike u društvu doživljavaju kao drugačije (Durand-Zaleski, et al., 2012). Stigma se sastoji od tri ključna elementa: znanja (neznanje); stavova (predrasude) i ponašanja (diskriminacija) (Kuzminski, et al., 2019). Shodno tome, znanje i stavovi u tipičnoj populaciji mogu doprineti načinu na koji se tretiraju i osobe sa poremećajem iz spektra autizma (Obeid, et al., 2015).

Nastavni kadar igra ključnu ulogu u uključivanju dece i mladih sa poremećajem iz spektra autizma u sistem obrazovanja. Znanje nastavnika o poremećaju iz spektra autizma je značajan prediktor njihove sposobnosti i spremnosti da obezbede inkluzivne prilike za učenike sa poremećajem iz spektra autizma (Vincent & Ralston, 2019). Broj učenika sa poremećajem iz spektra autizma u obrazovnim sredinama je sve veći i zahteva od nastavnika da znaju kako da identifikuju njihove potrebe za dodatnom podrškom, da budu sposobni da prilagode svoje obrazovne procese i olakšaju njihovu inkluziju (Quinn & Kim, 2018). Ključne tačke za kvalitetno inkluzivno obrazovanje učenika sa poremećajem iz spektra autizma, predstavljaju svest nastavnika o prednostima inkluzivnih pristupa u obrazovanju i njihova znanja o specifičnostima stanja deteta, što zavisi od kontinuiranog stručnog usavršavanja (Santti & Salminen 2015).

Postoje razni uslovi potrebni za stvaranje optimalne inkluzivne prakse kao što su prostorno-materijalne karakteristike, struktura i brojčano stanje dece u razredu, kao i spremnost nastavnika za rad sa decom sa poremećajem iz spektra autizma. Ukoliko nastavnici ne pokazuju spremnost za rad i pozitivne stavove prema deci sa poremećajem iz spektra autizma, inkluzivno okruženje neće biti na zadovoljavajućem nivou, a stigmatizacija prema ovoj deci će biti veća što dovodi do njihovog socijalnog isključivanja i izolovanja (Harrison, 2024).

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati znanje o poremećaju iz spektra autizma i stigmatu prema ovom poremećaju kod nastavnika u obrazovnom sistemu i da li između znanja i stigme postoji statistički značajna korelacija.

Specifični ciljevi se odnose na ispitivanje postojanja razlika u znanju o poremećaju iz spektra autizma i stigmatu ovom poremećaju, kod nastavnika u školama za decu tipičnog razvoja u odnosu na dužinu radnog staža, prethodno iskustvo u radu sa decom sa poremećajem iz spektra autizma, da li rade

u razrednoj ili predmetnoj nastavi, kao i povezanosti između znanja nastavnika o premećaju iz spektra autizma i stigme prema ovom poremećaju.

Na osnovu postavljenih ciljeva istraživanja, formulisane su pretpostavke da nastavnici sa dužim radnim stažom, sa prethodnim iskustvom u radu sa osobama sa premećajem iz spektra autizma i oni koji rade u razrednoj nastavi imaju niži nivo stigme i viši nivo znanja o premećaju iz spektra autizma u odnosu na nastavnike koji imaju kraći radni staž bez iskustva u radu sa učenicima sa premećajem iz spektra autizma i one koji rade predmetnoj nastavi i da između znanja nastavnika o premećaju iz spektra autizma i stigme prema ovom poremećaju postoji statistički značajna povezanost.

Materijal i metode

Merni instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja korišćeni su sledeći instrumenti:

1. *Opšti upitnik* - pomoću ovog upitnika prikupljeni su sociodemografski podaci o učesnici istraživanjama, kao što su: pol, uzrast, godine radnog staža, uloga u obrazovnom sistemu, nivo znanja o poremećajima iz spektra autizma, izvor znanja o premećaju iz spektra autizma i poznavanje osobe sa premećajem iz spektra autizma.

2. *Upitnik za stigmatu i znanje o autizmu* (Autism Stigma and Knowledge Questionnaire – ASK-Q) (Harrison et al., 20217) – instrument sadrži 49 stavki i četiri subskele: dijagnoza (18 stavki), etiologija (16 stavki), tretman (14 stavki) i stigma (sedam stavki). Mogućnosti odgovora su dihotomne („slažem se“ i „ne slažem se“), a svaki tačan odgovor je ekvivalentan jednom bodu. Kada se sumira, znanje učesnika istraživanja o premećaju iz spektra autizma se klasifikuje da li je adekvatno ili neadekvatno. Za svaku podskalu, adekvatno znanje o premećaju iz spektra autizma odražavaju sledeći rasponi graničnih rezultata: dijagnoza (11–18 poena), etiologija (11–16 poena) i lečenje (10–14 poena). Subskala stigme je obrnuta, tako da viši rezultati (3–7 poena) pokazuju neprihvatanje stigme, a niži rezultati (0–2 poena) ukazuju na odobravanje stigme.

Procena psihometrijskih svojstava instrumenta pokazala je odlične indekse unutrašnje konzistencije (Kronbahova alfa od 0,88) i pouzdanost (koeficijent međuklasne korelacije 0,86) (Harrison, Paff & Kaff 2019).

Istrumenti procene su distribuirani u elektronskom obliku putem *Google upitnik* programa nastavnicima koji rade u redovnim osnovnim školama. Svi učesnici istraživanja koji su popunjavali upitnike su u uvodnom delu upitnika obavešteni o tome da u istraživanju učestvuju dobrovoljno i anonimno.

Uzorak

Uzorak čini ukupno 155 učesnika istraživanja koji su zaposleni u obrazovnom sistemu. U istraživanju je učestvovalo više osoba ženskog pola (86,5%) u odnosu na muški pol (13,5%). Malo više od dve trećine učesnika istraživanja je pripadalo starosnoj grupi od 26 do 49 godina (68,4%), a takođe se najviše učesnika istraživanja izjasnilo da ima preko 10 godina radnog staža (41,9%). Što se tiče nastavnika razredne i predmetne nastave, učesnici istraživanja su bili prilično ravnomerno raspoređeni (Tabela 1).

Tabela 1

Sociodemografske karakteristike učesnika istraživanja

Sociodemografske karakteristike	Kategorija	N	%
Pol	Ženski	134	86,5%
	Muški	21	13,5%
Starost	18–25 godina	9	5,8%
	26–49 godina	106	68,4%
	Preko 50 godina	40	25,8%
Godine radnog staža	Manje od 1 godine	10	6,5%
	1–5 godina	49	31,6%
	5–10 godina	31	20,0%
	Više od 10 godina	65	41,9%
Uloga u obrazovnom sistemu	Nastavnik razredne nastave	82	47,1%
	Nastavnik predmetne nastave	73	52,9%
Ukupno		155	100%

Tok i mesto istraživanja

Istraživanje je realizovano u četiri osnovne škole: OŠ „Dušan Radović“ u Novom Sadu, OŠ „Heroj Pinki“ u Bačkoj Palanci, OŠ „Moša Pijade“ u Bačkom Novom Selu, OŠ „Mileta Protić“ u Tovariševu.

Prva faza istraživanja je obuhvatala dobijanje saglasnosti za sprovođenje istraživanja od strane direktora ustanova u kojima će istraživanje biti realizovano.

Druga faza je podrazumevala distribuciju mernih instrumenata, među učesnicima istraživanja. Prikupljanje podataka je bilo organizovano u uslovima koji omogućavaju validnost i pouzdanost

rezultata, uz poštovanje etičkih standarda, kao što su anonimnost, informisanu saglasnost i dobrovoljno učešće.

Treća faza je obuhvatala statističku obradu prikupljenih podataka i formulisanje konačnih zaključaka.

Statistička obrada podataka

Za analizu prikupljenih podataka korišćena je deskriptivna statistika i metode za testiranje statističkih hipoteza. Od deskriptivnih statističkih metoda su primenjene mere centralne tendencije (aritmetička sredina i medijana), mere varijabiliteta (standardna devijacija, minimum i maksimum), i apsolutni i relativni brojevi za analizu distribucije podataka. Za testiranje statističkih hipoteza kod kvantitativnih podataka primenjen je: Studentov t-test za nezavisne uzorke za poređenje dve grupe učesnika istraživanja ili One-Way ANOVA za poređenje više grupa; Od neparametrijskih testova primenjen je Man-Whitney U test za poređenje dve grupe ili Kruskal-Wallis test za poređenje više grupa učesnika istraživanja. Za analizu kvalitativnih podataka primenjen je Hi-kvadrat test ili Fisher-exact test. Za analizu povezanosti korišćen je Pirsonov koeficijent linearne korelacije (r) ili Spirmanov koeficijent korelacije ranga (r_s). Sve p vrednosti manje od .05 smatrale su se značajnim. Za obradu podataka primenjeni su standardni statistički paketi.

Rezultati istraživanja

Na pitanje da li su čuli za premećaj iz spektra autizma i da li poznaju osobu sa premećajem iz spektra autizma, većina učesnika istraživanja je izjavila da je čula za premećaj iz spektra autizma (89.70%), ali je malo više od polovine učesnika istraživanja izjavilo da ne poznaje osobu sa premećajem iz spektra autizma (Tabela 2). Od ukupnog broja učesnika istraživanja koja se izjasnila da poznaje osobu sa premećajem iz spektra autizma, četvrtina učesnika istraživanja je izjavila da je osoba sa premećajem iz spektra autizma koju poznaju njihov učenik, dok je na drugom mestu dete prijatelja (11.60%), član porodice na trećem mestu (8.40%), u manjem procentu zastupljeni su prijatelj prijatelja (2.60%), prijatelj (2.60%) i kolega (1.30%).

Tabela 2

Prikaz da li su učesnici istraživanja čuli za premećaj iz spektra autizma i da li su radili/poznaju nekoga sa premećajem iz spektra autizma

	N	DA %	NE %
Da li ste čuli za premećaj iz spektra autizma	150	89.70%	10.30%
Da li poznajete osobu sa premećajem iz spektra autizma	150	49%	51%

Rezultati subjektivne procene učesnika istraživanja o sopstvenom znanju o poremećaju iz spektra autizma su pokazali da se preko polovine učesnika istraživanja izjašnjavaju da veoma malo znaju o poremećaju iz spektra autizma (52.90%), a samo 5.80% smatra da ima veoma dobro znanje o poremećaju iz spektra autizma (Tabela 3).

Tabela 3

Subjektivna procena učesnika istraživanja o njihovom znanju o poremećaju iz spektra autizma

	N	Veoma malo %	Relativno dobro %	Veoma dobro %	Ne želim da se izjasnim %
Subjektivna procena znanja o poremećaju iz spektra autizma	150	52.90%	40%	5.80%	1.30%

Najzastupljeniji izvor informacija o poremećaju iz spektra autizma je, prema izjavama trećine učesnika istraživanja, internet (33.50%), dok su lično iskustvo (18.70%) i TV (18.70%) na drugom i trećem mestu zastupljenosti. Najmanje zastupljeni izvori informacija o poremećaju iz spektra autizma su informacije od stručnog lica i iz stručne literature (Tabela 4).

Tabela 4

Izvori informacija o poremećaju iz spektra autizma

	N	Stručna literatura	Društveni mediji	TV	Škola	Lično iskustvo	Internet	Stručnjak
Izvori informacija o poremećaju iz spektra autizma	150	7.10%	9.70%	17.40%	11%	18.70%	33.50%	2.60%

Bez obzira na izvor informacija, čak 96.13% učesnika istraživanja je imalo adekvatno ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma. O dijagnozi poremećaja iz spektra autizma adekvatno znanje je pokazalo 89.03%, dok je o tretmanu deteta sa poremećajem iz spektra autizma adekvatno znanje pokazalo 89.68% učesnika istraživanja. Najmanje adekvatnog znanja učesnici istraživanja su pokazali u oblasti etiologije poremećaja iz spektra autizma, iako je procenat adekvatnih odgovora prilično visok (85.16%) (Tabela 5).

Tabela 5

Adekvatnost znanja o poremećaju iz spektra autizma

	Adekvatno (%)	Neadekvatno (%)
Ukupan skor znanja o poremećaju iz spektra autizma	96.13	3.87
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji	89.03	10.97
Znanje o tretmanu	89.68	10.32
Znanje o etiologiji	85.16	14.84
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	99.35	0.65

Statistička analiza rezultata o znanju učesnika istraživanja o dijagnozi, simptomatologiji, tretmanu i etiologiji kao i stigmatizaciji prema poremećaju iz spektra autizma pokazuje da su učesnici istraživanja u proseku imali adekvatno kako ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma, tako i za pojedinačne segmente koji se tiču dijagnoze, simptoma, tretmana, etiologije i stigmatizaciji o poremećaju iz spektra autizma. Ukupan prosečan rezultat iznosio je $M=36.52$ ($SD=4.47$), što ukazuje na to da učesnici istraživanja imaju solidno znanje o ključnim aspektima poremećaja iz spektra autizma. U domenu dijagnoze i simptomatologije zabeležen je najviši nivo znanja ($M=14.05$; $SD=2.75$). S druge strane, znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma ($M=10.87$; $SD=1.51$) i njegovoj etiologiji ($M=11.60$; $SD=1.72$) bilo je nešto niže. Relativno niska standardna devijacija ukazuje na to da se većina učesnika istraživanja nalazi u sličnom rasponu znanja o ovim aspektima, odnosno na ujednačenost odgovora. Nalaz vezan za stigmatizaciju prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma, koja je bila izuzetno niska ($M=0.77$; $SD=1.01$), posebno je značajan jer ovaj rezultat implicira da većina učesnika istraživanja ne poseduje stigmatizujuće stavove, što se može tumačiti kao pozitivan pokazatelj prihvatanja neurodiverziteta. (Tabela 6).

Tabela 6

Znanje učesnika istraživanja o poremećaju iz spektra autizma, dijagnozi, simptomima, etiologiji i tretmanu

Znanje o poremećaju iz spektra autizma	AS	±SD	Medijana	Minimum	Maksimum
Ukupan skor znanja o poremećaju iz spektra autizma	36,52	4,47	38,00	19,00	45,00
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	0,77	1,01	1,00	0,00	6,00
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma	14,05	2,75	15,0	3,00	18,00
Znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma	10,87	1,51	11,00	5,00	15,00
Znanje o etiologiji poremećaja iz spektra autizma	11,6	1,72	12,00	6,00	14,00

Iako ne postoje statističke razlike u ukupnom znanju o poremećaju iz spektra autizma u okviru ispitivanog uzorka, statističkom analizom podataka o stigmatizaciji i znanju o poremećaju iz spektra autizma između nastavnika koji rade sa decom sa poremećajem iz spektra autizma i onih koji nemaju takvo iskustvo pokazala je da postoje statistički značajne razlike u pojedinim domenima znanja. Najizraženija razlika primećena je u domenu znanja o dijagnozi i simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma ($p=.037$), pri čemu su nastavnici koji rade sa decom sa poremećajem iz spektra autizma postigli značajno više rezultate ($M=14.83$) u poređenju sa kolegama bez tog iskustva ($M=13.77$). Ovaj rezultat ukazuje na to da direktna praksa sa decom sa poremećajem iz spektra autizma doprinosi boljem razumevanju specifičnih karakteristika poremećaja. Takođe je uočena statistički značajna razlika u nivou stigmatizacije ($p=.046$), gde su nastavnici sa iskustvom u radu sa decom sa poremećajem iz spektra autizma pokazali manje stigmatizujuće stavove. Za oblasti tretmana i etiologije poremećaja iz spektra autizma nisu zabeležene statistički značajne razlike ($p>.05$), što može ukazivati na opšti nedostatak informacija u tim domenima, bez obzira na profesionalno iskustvo (Tabela 7).

Tabela 7

Razlike u znanju o poremećaju iz spektra autizma između nastavnika koji rade sa decom sa poremećajem iz spektra autizma u odnosu na nastavnike koji ne rade sa ovom populacijom

Znanje o poremećaju iz spektra autizma	Rade sa detetom sa poremećajem iz spektra autizma (AS)	Ne rade sa detetom sa proemećajem iz spektra autizma (AS)	p
Ukupan skor znanja o poremećaju iz spektra autizma	37.65	36.12	.062
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	6.50	6.13	.046
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma	14.83	13.77	.037
Znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma	11.08	10.80	.323
Znanje o etiologiji poremećaja iz spektra autizma	11.75	11.55	.524

Rezultati analize varijanse pokazali su da ne postoje statistički značajne razlike u znanju i stavovima o poremećaju iz spektra autizma u odnosu na radno iskustvo nastavnika. Nastavnici sa preko 10 godina iskustva postigli su nešto više rezultate u poznavanju simptomatologije poremećaja iz spektra autizma ($M=14.61$) u poređenju sa nastavnicima sa manje od pet godina iskustva ($M=13.36$ i $M=13.50$), što bi moglo da odražava efekat dugoročnog profesionalnog iskustva u radu sa raznovrsnim učenicima i obrazovnim potrebama. Ipak, za izvođenje čvrstih zaključaka potrebna su dodatna istraživanja. Kada je reč o stigmi prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma, rezultati su bili gotovo identični bez obzira na radno iskustvo nastavnika, što može da sugerise da stavovi prema poremećaju iz spektra autizma nisu povezani sa dužinom radnog staža nastavnika (Tabela 8).

Tabela 8

Razlike u znanju o poremećaju iz spektra autizma između učesnika istraživanja u odnosu na dužinu radnog staža

Znanje o poremećaju iz spektra autizma	Radno iskustvo				p
	Do 1 godine	1-5 godina	5-10 godina	Preko 10 godina	
Ukupan skor znanja o poremećaju iz spektra autizma	36.40	35.98	36.58	36.90	.752

	Radno iskustvo				p
	Do 1 godine	1-5 godina	5-10 godina	Preko 10 godina	
Znanje o poremećaju iz spektra autizma					
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	6.30	6.04	6.26	6.34	.472
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma	13.50	13.36	14.10	14.61	.103
Znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma	11.00	11.04	10.39	10.95	.255
Znanje o etiologiji poremećaja iz spektra autizma	11.90	11.57	12.10	11.34	.223

Učesnici istraživanja koji su izjavili da poznaju osobu sa poremećajem iz spektra autizma imali su statistički značajno bolje rezultate u ukupnom znanju o poremećaju iz spektra autizma u odnosu na one koji ne poznaju ($p<.001$), što ukazuje na to da lično iskustvo doprinosi boljem razumevanju ovog stanja. Značajne razlike postoje i u domenima znanja o dijagnozi i simptomatologiji ($p<.001$) i o tretmanu poremećaja iz spektra autizma ($p=.006$), takođe u korist učesnika istraživanja koji poznaju nekoga sa poremećajem iz spektra autizma i imali su bolje rezultate. U pogledu stigme prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma nije zabeležena statistički značajna razlika između grupa ($p=.278$), što sugerise da poznanstvo sa osobama sa poremećajem iz spektra autizma nije nužno povezano sa manje stigmatizujućim stavovima prema ovoj populaciji (Tabela 9).

Tabela 9

Razlike u znanju o poremećaju iz spektra autizma između učesnika istraživanja koji poznaju i učesnika istraživanja koji ne poznaju osobu sa poremećajem iz spektra autizma

Znanje oporemećaju iz spektra autizma	Ne poznaju osobu sa poremećajem iz spektra autizma (AS)	Poznaju osobu sa poremećajem iz spektra autizma (AS)	p
Ukupan skor znanja o poremećaju iz spektra autizma	35.177	37.90	<.001
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	6.14	6.32	0.278
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma	13.09	15.04	<.001

Znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma	10.54	11.21	.006
Znanje o etiologiji poremećaja iz spektra autizma	11.54	11.66	.683

U znanju o poremećaju iz spektra autizma između nastavnika razredne i nastavnika predmetne nastave nije bilo statistički značajnih razlika (Tabela 10).

Tabela 10

Razlike u znanju o poremećaju iz spektra autizma između nastavnika razredne i predmetne nastave

Znanje o poremećaju iz spektra autizma	Nastavnik razredne nastave (AS)	Nastavnik predmetne nastave (AS)	p
Ukupan skor znanja oporemećaju iz spektra autizma	36.75	36.30	.472
Stigma o poremećaju iz spektra autizma	6.30	6.16	.381
Znanje o dijagnozi/simptomatologiji poremećaja iz spektra autizma	14.25	13.87	.392
Znanje o tretmanu poremećaja iz spektra autizma	10.85	10.89	.867
Znanje o etiologiji poremećaja iz spektra autizma	11.66	11.55	.696

Postoji statistički značajna, srednje jaka pozitivna korelacija između ukupnog znanja učesnika istraživanja i stigmatizujućih stavova, odnosno, viši nivo znanja o poremećaju iz spektra autizma povezuje sa boljim rezultatima na upitniku o stigmatizaciji prema poremećaju iz spektra autizma, što ukazuje na to da je nivo stigmatizacije prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma manji ($r=.62, p<.01$). (Tabela 11).

Tabela 11

Korelacija između ukupnog znanja o poremećaju iz spektra autizma i znanja o stigmi o poremećaju iz spektra autizma

	Ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma	Stigma
Ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma	-	.62**
Stigma prema poremećaju iz spektra autizma	.62**	-

Diskusija

Povećanjem prevalencije poremećaja iz spektra autizma poslednjih godina dolazi i do porasta broja učenika sa poremećajem iz spektra autizma u ustanovama obrazovnog sistema. Pored brojnih prednosti inkluzivno obrazovanje može imati višestruke izazove, kako za učenike sa poremećajem iz spektra autizma, tako i za njihove nastavnike. Iz tog razloga, kako bi nastavnici bili kompetentniji u podučavanju ove populacije važno je da imaju odgovarajuća znanja o etiologiji, specifičnim karakteristikama, proceni i dijagnozi, individualnim specifičnostima i razlikama u učenju, društvenim interakcijama, identifikaciji potreba učenika sa poremećajem iz spektra autizma za dodatnom podrškom, efikasnim a nastavnim metodama i strategijama, prilagođavanju svojih obrazovnih procese i olakšavanju njihovog uključivanja u društvo. Važno je osnažiti nastavnike i naučiti ih komunikacijskim i socijalnim tehnikama i strategijama, kao i kako da reaguju u radu sa decom sa poremećajem iz spektra autizma, kako bi promenili negativne stavove prema učenicima sa poremećajem iz spektra autizma (Blackwell, et al, 2017, Wittwer, Hans, & Voss, 2024).

Znanje nastavnika o učenicima sa poremećajem iz spektra autizma može pozitivno ili negativno uticati na njihova sopstvena očekivanja od učenika, i uticati na uspeh učenika. Na osnovu dobijenih rezultata našeg istraživanja, može se uočiti da je internet najzastupljeniji izvor informacija o poremećaju iz spektra autizma. Ovi rezultati se podudaraju sa rezultatima istraživanja na istu temu u kojima se osim interneta kao najzastupljenijeg izvora znanja nastavnika o poremećaju iz spektra autizma navodi još i lična komunikacija sa prijateljima ili kolegama (Baglieri & Shapiro, 2012; Blackwell, et al, 2017). Rezultati našeg istraživanja ukazuju na to da bez obzira na izvor informacija, nastavnici predmetne i razredne nastave, poseduju adekvatno znanje o poremećaju iz spektra autizma kao i pozitivne stavove u pogledu stigme prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma. Čak 96,13% učesnika istraživanja postiglo je visoke rezultate kada je u pitanju ukupno znanje o poremećaju iz spektra autizma. Ovi rezultati su u podudarnosti sa rezultatima istraživanja drugih autora, koji takođe pokazuju da je znanje nastavnika o efikasnim nastavnim metodama u procesu obrazovanja dece sa poremećajem iz spektra

autizma prilično dobro (Blackwell, et al, 2017). Međutim, razmatrajući pojedinačne oblasti u okviru ukupnog znanja o poremećaju iz spektra autizma ustanovili smo da je kod naših učesnika istraživanja zabeležen niži nivo znanja o etiologiji i podršci, odnosno specifičnim pristupima u radu sa učenicima sa poremećajem iz spektra autizma, što se potvrđuje i u rezultatima drugih istraživanja (Folostina, et al, 2022; Reckard, 2021). Ove činjenice ukazuju na to da je nastavnicima potrebna stručna obuka, jer znanje nastavnika o ovom specifičnom stanju je relevantan prediktor uspešnog inkluzivnog obrazovanja učenika sa poremećajem iz spektra autizma (Wittwer, Hans, & Voss, 2024). Zbog podatka da se nastavnici u velikoj meri oslanjaju na internet kao izvor informacija neophodno je obezbeđivanje pristupa kvalitetnim i proverenim informacijama, odnosno obezbediti stručne, validirane online baze znanja i edukativne platforme o poremećaju iz spektra autizma. Takođe, neophodno je omogućiti obavezne i kontinuirane obuke za nastavnike, o etiologiji, karakteristikama, strategijama učenja i ponašanja učenika sa poremećajem iz spektra autizma, a posebno edukacije koje će nastavnicima proširiti znanja o načinima individualizacije i diferencijacije nastave i podrške, upotrebi strukturiranih pristupa i asistivne tehnologije, kao i prilagođavanju nastavnih materijala i metoda specifičnim obrazovnim potrebama učenika sa poremećajem iz spektra autizma.

Rezultati pojedinih istraživanja pokazuju da iskustvo i prethodni kontakt sa učenicima sa poremećajem iz spektra autizma može poboljšati znanje o specifičnim aspektima poremećaja, posebno o prepoznavanju simptoma i vidovima podrške, smanjuje predrasude o osobama sa poremećajem iz spektra autizma, doprinosi njihovom razumevanju i ima pozitivne implikacije na znanje nastavnika (Gómez-Marí et al., 2021; Russell et al., 2023). Za razliku od navedenih podataka, naše istraživanje je pokazalo da ne postoje statistički značajne razlike u znanju o poremećaju iz spektra autizma i stavovima prema ovoj populaciji u odnosu na radno iskustvo nastavnika, ali su kao i u ostalim navedenim istraživanjima učesnici istraživanja koji su imali lično iskustvo u radu sa osobama sa poremećajem iz spektra autizma imali statistički značajno bolje rezultate u znanju o ovom poremećaju u odnosu na one koji nisu imali to iskustvo. Neke studije koje su istraživale znanje nastavnika o poremećaju iz spektra autizma pokazuju da nastavnici često prijavljuju nedostatak specifične obuke, pripreme za rad sa ovom populacijom, manjak samopouzdanja i znanja o prirodi ovog stanja (Blackwell, et al, 2017; Gomez-Mari, Sanz-Cervera & Tarraga-Minguez, 2021). Folostina i njeni saradnici (2022) na osnovu svog istraživanja ističu da je neophodno obezbediti obuke za nastavnike o specifičnostima poremećaja iz spektra autizma, o praktičnim strategijama kako bi mogli da dizajniraju inkluzivne obrazovne uslove i pruže dodatnu obrazovnu podršku učenicima sa poremećajima iz spektra autizma, u senzornom i komunikativnom polju; i da sprovedu obrazovne mere za njihovo podsticanje da postignu najviši mogući nivo znanja i obrazovnog uspeha u skladu sa svojim individualnim sposobnostima i specifičnostima stanja. Analizom naučno istraživačkih radova koji su prikazali rezultate istraživanja o znanju nastavnika

o poremećajima iz spektra autizma utvrđeno je da je znanje nastavnika o ovoj oblasti nedovoljno i da zavisi od faktora kao što su stručno usavršavanje nastavnika o specifičnostima u radu sa decom sa poremećajima iz spektra autizma i iskustva u kontaktu sa učenicima sa ovom populacijom (Gomez-Mari, Sanz-Cervera & Tarraga-Minguez, 2021). Na osnovu prikazanih rezultata praktične implikacije bi podrazumevale podsticanje direktnog kontakta nastavnika sa decom sa poremećajima iz spektra autizma i omogućiti nastavnicima mentorstvo, posmatranje i zajednički rad sa kolegama koji već imaju iskustvo sa učenicima iz ove populacije, kako bi im se smanjila nesigurnost i povećalo praktično znanje.

Younes i saradnici (2025) ukazuju na to povećanje znanja o poremećaju iz spektra autizma značajno doprinosi i smanjenju stigme prema deci sa poremećajem iz spektra autizma. S obzirom da je učenicima sa poremećajem iz spektra autizma potrebno značajno prilagođavanje vaspitno-obrazovnih sadržaja nastavnici moraju biti dovoljno spremni i edukovani za rad sa ovom populacijom. Znanje nastavnika i njihov osećaj vlastite kompetentnosti za rad su od velikog značaja u obrazovanju dece sa poremećajem iz spektra autizma. Kao i u našem istraživanju, rezultati pojedinih istraživanja su pokazali da je niži nivo znanja o poremećaju iz spektra autizma povezan sa većom stigmatizacijom, dok viši nivo znanja dovodi do nižih nivoa stigme. Autori ovih istraživanja naglašavaju da kvalitetno informisanje nastavnika o poremećaju iz spektra autizma sveobuhvatno znanje i dublje razumevanje ovog stanja, doprinosi prevazilaženju predrasuda, značajno smanjuje socijalnu distancu i podstiče prihvatanje ove populacije, ali i da jednostrano znanje može dodatno učvrstiti stereotipe i negativne stavove prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma (Low et al., 2021; Russell et al., 2023; Wittwer, Hans, & Voss, 2024). Ovi nalazi ukazuju na važnost sistematske edukacije i podizanja svesti u stručnoj javnosti kako bi se dodatno smanjila stigmatizacija osoba sa poremećajem iz spektra autizma. Stoga je procena i praćenje spremnosti nastavnika, redovno evaluiranje nivo znanja, stavova i osećaja kompetentnosti nastavnika u radu sa decom sa poremećajem iz spektra autizma, od velikog značaja kako bi se identifikovale potrebe za dodatnom podrškom i stručnim usavršavanjem (Wittwer, Hans, & Voss, 2024). Uspešna inkluzija učenika sa poremećajem iz spektra autizma između ostalog, zahteva pozitivnu školsku klimu, prilagođavanje kurikuluma, saradnju u interdisciplinarnim timovima i uključivanje porodice ove dece u celokupan proces njegovog obrazovanja (Odom et al., 2022).

Zaključak

U skladu sa ciljem istraživanja da se ispita znanje o poremećaju iz spektra autizma i stigmatu prema ovom poremećaju kod nastavnika u obrazovnom sistemu i da li između znanja i stigme postoji statistički značajna korelacija utvrdili smo da većina učesnika istraživanja poseduje adekvatno znanje i pokazuje nizak stepen stigme prema osobama sa poremećajem iz spektra autizma, što predstavlja važan preduslov za uspešnu inkluziju. Međutim, uprkos visokom nivou opšteg znanja, identifikovane su oblasti u kojima

je potrebno dodatno unaprediti i poboljšati znanje, posebno kada je reč o etiologiji poremećaja iz spektra autizma i primeni specifičnih nastavnih strategija u radu sa ovom populacijom. Takođe, lično iskustvo u radu sa učenicima sa poremećajem iz spektra autizma pokazalo se kao značajan faktor koji doprinosi višem nivou znanja, dok samo radno iskustvo nije imalo presudan uticaj. S obzirom da je u redovnim školama, broj učenika sa poremećajem iz spektra autizma sve veći i da ovi učenici izuskuju značajno prilagođavanje vaspitno-obrazovnih sadržaja, važno je sistemski pristupiti edukaciji i osnaživanju nastavnika, kako bi se obezbedila inkluzivna sredina koja odgovara potrebama ove populacije. Neophodno je da nastavnici budu dovoljno edukovani i pripremljeni za rad sa ovom populacijom. što implicira obezbeđivanje adekvatnih obuka o osnovnim karakteristikama poremećaja iz spektra autizma i praktičnim strategijama koje mogu unaprediti inkluzivne uslove učenja. Analiza dobijenih podataka može poslužiti kao osnov za kreiranje edukacije i podrške nastavnicima, koja treba da bude kontinuirana, praktično usmerena i zasnovana na aktuelnim naučnim saznanjima, uz promovisanje stavova koji smanjuju stigmatizaciju i podstiču prihvatanje učenika sa poremećajem iz spektra autizma u cilju obezbeđivanja kvalitetnog obrazovanja za sve učenike, u skladu sa principima inkluzije.

KNOWLEDGE AND STIGMA ABOUT AUTISM SPECTRUM DISORDERS AMONG PROFESSIONALS IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract

Given the increasing presence of students with Autism Spectrum Disorders (ASD) in mainstream schools, understanding teachers' knowledge of the specific characteristics of this condition and appropriate approaches to working with this population, as well as the presence of stigmatization, becomes crucial for the success of their inclusion. The aim of this study was to examine the level of knowledge and the degree of stigma toward ASD among teachers in the education system, as well as the interrelationship between these variables. The study included 155 respondents/teachers of primary and secondary school classes, who completed a general questionnaire and the Autism Stigma and Knowledge Questionnaire (ASK-Q). The results showed that most respondents had adequate overall knowledge about ASD (96.13%) and a low level of stigmatization. Teachers who knew a person with ASD or had experience working with this population showed statistically significant better results in knowledge and less stigmatizing attitudes. No significant differences in knowledge were found depending on the length of service or type of teaching (grade/subject). The analysis established a positive correlation between the level of knowledge and reduced stigma. The results indicate the need for continued education of teachers about the characteristics, diagnosis and treatment of ASD, as well as

the importance of support in creating inclusive educational conditions that meet the individual needs of students with ASD.

Keywords: autism spectrum disorders; knowledge about autism; social stigma; attitudes; teachers; inclusive education

Literatura

- American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5.* (2013). American Psychiatric Association.
- Baglieri, S., & Shapiro, A. (2012). *Disability studies and the inclusive classroom: Critical practices for creating least restrictive attitudes.* New York, NY: Routledge.
- Berjot, S., & Gillet, N. (2011). Stress and coping with discrimination and stigmatization. *Frontiers in Psychology*, 2, 33. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00033>
- Blackwell Ph D, W. H., Sheppard, M. E., Lehr, D., & Huang, S. (2017). Examining pre-service teacher candidates' sources and levels of knowledge about autism spectrum disorders. *Journal of Human Services: Training, Research, and Practice*, 2(2), 4.
- Booth, T., & Ainscow, M. (2000). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools.* Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.
- Bujas, P. (2000). Autizam i autizmu slična stanja (pervazivni razvojni poremećaji). *Pediatrics Croatica*, 44, 217–219.
- Cappadocia, M. C., Weiss, J. A., & Pepler, D. (2012). Bullying experiences among children and youth with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42(2), 266–277. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1241-x>
- Corrigan, P. W., Rafacz, J., & Rüsçh, N. (2011). Examining a progressive model of self-stigma and its impact on people with serious mental illness. *Psychiatry Research*, 189(3), 339–343. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2011.05.024>
- Donohue, D. K., & Bornman, J. (2015). South African teachers' attitudes toward the inclusion of learners with different abilities in mainstream classrooms. *International Journal of Disability, Development, and Education*, 62(1), 42–59. <https://doi.org/10.1080/1034912x.2014.985638>
- Durand-Zaleski, I., Scott, J., Rouillon, F., & Leboyer, M. (2012). A first national survey of knowledge, attitudes and behaviours towards schizophrenia, bipolar disorders and autism in France. *BMC Psychiatry*, 12(1), 128. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-12-128>

- Folostina, R., Dumitru, C., Iacob, C. I., & Syriopoulou-Delli, C. K. (2022). Mapping knowledge and training needs in teachers working with students with autism spectrum disorder: A comparative cross-sectional investigation. *Sustainability*, 14(5), 2986.
- Gomes-Mari, I., Sanz- Cervera, P., & Tarraga- Mingguez, R. (2021). Teachers' knowledge regarding autism spectrum disorder (ASD): A systematic review. *Sustainability*, 13(9)
- Harrison, A. J. (2024). Assessing autism knowledge across the global landscape using the ASK-Q. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 54(5), 1897–1911.
- Harrison, A. J., Bradshaw, L. P., Naqvi, N. C., Paff, M. L., & Campbell, J. M. (2017). Development and psychometric evaluation of the Autism Stigma and Knowledge Questionnaire (ASK-Q). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(10), 3281–3295. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3242-x>
- Harrison, Ashley J., Paff, M. L., & Kaff, M. S. (2019). Examining the psychometric properties of the autism stigma and knowledge questionnaire (ASK-Q) in multiple contexts. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 57, 28–34. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2018.10.002>
- Juvonen, J., Lessard, L. M., Rastogi, R., Schacter, H. L., & Smith, D. S. (2019). Promoting social inclusion in educational settings: Challenges and opportunities. *Educational Psychologist*, 54(4), 250–270. <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1655645>
- Kuzminski, R., Netto, J., Wilson, J., Falkmer, T., Chamberlain, A., & Falkmer, M. (2019). Linking knowledge and attitudes: Determining neurotypical knowledge about and attitudes towards autism. *PloS One*, 14(7), e0220197. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0220197>
- Lord, C., Elsabbagh, M., Baird, G., & Veenstra-Vanderweele, J. (2018). Autism spectrum disorder. *Lancet*, 392, 508–520.
- Low, H. M., Wong, T. P., Lee, L. W., Makesavanh, S., Vongsouangtham, B., Phannalath, V., San, S., Che Ahmad, A., & Lee, A. S. S. (2021). A grassroots investigation of ASD knowledge and stigma among teachers in Luang Prabang, Lao PDR. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 80(101694), 101694. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2020.101694>
- Mendoza, M., & Heymann, J. (2024). Implementation of inclusive education: A systematic review of studies of inclusive education interventions in low-and lower-middle-income countries. *International Journal of Disability, Development and Education*, 71(3), 299-316.
- Milačić-Vidojević, I., & Glumbić, N. (2010). Stigma prema osobama sa mentalnom bolešću. *Specijalna edukacija i rehabilitacija. Beograd*, 16(2), 419–430
- Obeid, R., Daou, N., DeNigris, D., Shane-Simpson, C., Brooks, P. J., & Gillespie-Lynch, K. (2015). A cross-cultural comparison of knowledge and stigma associated with autism spectrum disorder

- among college students in Lebanon and the United States. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(11), 3520–3536. <https://doi.org/10.1007/s10803-015-2499-1>
- Odom, S. L., Sam, A. M., Tomaszewski, B., & Cox, A. W. (2022). Quality of educational programs for elementary school-age students with autism. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 127(1), 29–41. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-127.1.29>
- Quinn, D. M., & Kim, J. S. (2018). Experimental effects of program management approach on teachers' professional ties and social capital. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 40(2), 196–218. <https://doi.org/10.3102/0162373717742198>
- Roberts, J. M. A. 2015. "Autism and Education in Australia." *Australian Clinical Psychologist* 1 (2): 21–25.
- Roberts, J., and K. Simpson. 2016. "A Review of Research into Stakeholder Perspectives on Inclusion of Students with Autism in Mainstream Schools." *International Journal of Inclusive Education* 20 (10): 1084–1096. doi:10.1080/13603116.2016.1145267.
- Russell, A., Scriney, A., & Smyth, S. (2023). Educator attitudes towards the inclusion of students with autism spectrum disorders in mainstream education: A systematic review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 10, 477–491. <https://doi.org/10.1007/s40489022-00303-z>
- Santi, J., & Salminen, J. (2015). Development of teacher education in Finland 1945-2015. *Hungarian Educational Research Journal*, 5(3), 1–18
- Savolainen, H. (2009). *Responding to diversity and striving for excellence: An analysis of international comparison of learning outcomes with a particular focus in Finland* (C. Acedo, M. Amadio, & R. Operti, Eds.).
- Vican, D., & Brčić, K. (2013). *Obrazovna inkluzija u kontekstu svjetskih i nacionalnih obrazovnih politika-s osvrtom na hrvatsku obrazovnu stvarnost. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*. 59, 48–65.
- Vincent, J., & Ralston, K. (2019). Trainee teachers' knowledge of autism: implications for understanding and inclusive practice. *Oxford Review of Education*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/03054985.2019.1645651>
- Williams, K., and J Roberts. 2018. *Understanding autism: The essential guide for parents*. Vol. 3. Exisle Publishing.
- Younes, S., Mourad, N., Haddad, C., Saadeh, D., Sacre, H., Malhab, S. B., Mayta, S., Hamzeh, N., Salloum, Y., Rahal, M., & Salameh, P. (2025). A cross-sectional study of public knowledge and stigma towards autism spectrum disorder in Lebanon. *Scientific Reports*, 15(1), 11680. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-96858-y>